Latinské texty k historii Curychu, St. Gallen a Reichenau

Součástí odborné exkurze do Curychu, St. Gallen a na ostrov Reichenau byla práce s významnými středolatinskými texty vztahujícími se k navštíveným místům, jimiž jsme se před exkurzí či v jejím průběhu společně zabývali. Ačkoli se dnes tato místa nacházejí na území dvou různých států, panoval mezi nimi čilý kulturní styk, který dokládá rovněž latinské písemnictví středověku.

Latinská kultura byla v Curychu[1] přítomná již od doby římské, kdy lze již v r. 15 před Kr. datovat existenci osídlení na pahorku dnes zvaném Lindenhof, kde se z tohoto období dochovalo několik nápisů. Epitaf pocházející ze 2. století je nejstarším dokladem latinského názvu místa – Turicum. Vyvýšené místo nad řekou Limmat bylo v dějinách Curychu strategicky významným ležením, nacházejícím se na rozhraní římských provincií Raetia a Germania superior. Za císaře Valentiniána I. (364–375) na místě vznikl obranný kastel, jehož úkolem bylo zadržovat průnik Alemanů. Lindenhof plnil svou fortifikační funkci i ve středověku, kdy byla na základech kastelu vybudována karolinská a později ottonská falc.

Spojnici mezi římským a raně středověkým obdobím představuje příběh tří svatých mučedníků – Felixe, Reguly a Exuperantia, kteří byli členy tzv. thébské legie (3. stol. po Kristu). Odmítli obětovat pohanským božstvům, a byli tak z rozkazu císaře Maximiána (286 – 305) sťati na místě dnešního kostela **Wasserkirche**, jenž se nacházel na břehu řeky Limmat.

Obrázek 1Felix, Regula, Exuperantius - patroni Curychu. Vyobrazení z kaple sv. Mořice v Zürich - Unterstrass. Dnes Landesmuseum.

[1] Latinské texty k dějinám Curychu ve starověku, středověku a novověku pořídil editor svazku P. Stotz, srv. *Turicensia Latina. Lateinische Texte zur Geschichte Zürichs aus Altertum, Mittelalter und Neuzeit*, Zürich 2003. Studium textů ke středověkým dějinám Curychu z této knihy posloužily jako východisko naší exkurze do Curychu.

Tzv. thébská legie představovala větší skupinu mučedníků, jejichž kult se rozšířil i do jiných oblastí Švýcarska. Jejím velitelem byl sv. Mořic, který podstoupil mučednickou smrt ve městě Agaunum (dnes Saint Maurice v kantonu Wallis); jeho kult je spojen i s městem St. Moritz v kantonu Graubünden. Nejstarším svědkem legendy o svatých curyšských mučednících Felixovi a Regule je rukopis z 2. poloviny 8. století uložený v knihovně v St. Gallen (Cod. Sang. 225). Legenda má však svou předlohu již v 5. století v díle Eucheria z Lyonu v *Passio acaunensium martyrum*, kde jsou vylíčeny příběhy jednotlivých členů thébské legie. Legenda o sv. Felixovi a Regule se rychle šířila, od 13. století se v textech vyskytuje rovněž postava sv. Exuperantia. Charakteristickou epizodou této legendy je vyprávění o stětí mučedníků, kteří po své smrti následně vstali a své sťaté hlavy odnesli k poslednímu odpočinku na místo budoucího kostela **Grossmünster**, jenž se nachází na návrší nad Wasserkirche. Na místě jejich stětí vytryskl zázračný pramen, o jehož zázračné moci podává zprávu dominikán Albert von Weißenstein (konec 15. století). Kult těchto mučedníků vzkvétal zejména v karolinské době a pronikl i do liturgických skladeb, které často nesou rysy žánru *laudatio urbis*: věhlas města je zde propojen s osudy svatých mučedníků (svátek sv. Felixe, Reguly a Exuperantia připadal na 11. září). Důraz na tradici spojenou se všemi nejdůležitějšími curyšskými kostely, které rovněž pojil kult Felixe a Reguly, dokládalo také pravidelné liturgické procesí na Květnou neděli. Průběh slavení této liturgie se dochoval ve spise *Liber Ordinarius* Konrada von Mure, který ve 13. století působil jako učitel školy při Grossmünsteru. V textu popisuje procesí, kde se klíčové role dostalo soše Krista na oslátku, tažené v průvodu městem.

Dalším významným kostelem v Curychu byl **Fraumünster,** založený Ludvíkem Němcem jako klášter pro ženy urozeného původu. První abatyší se v tomto klášteře stala Ludvíkova dcera Hildegarda následovaná svou sestrou Bertou. Nad jejich hroby v klášteře byly vytesány epitafy, které byly v reformační době odstraněny. O jejich znění nás spravuje opat Grimald ze St. Gallen (840/850-900), který je zapsal za svých hojných cest. Fraumünster díky svým urozeným členkám udržoval kontakty s dalšími církevními institucemi, jak o tom svědčí mj. dopis biskupa Konráda z Met (13. století), který se zasadil o pořízení opisu Morálií Řehoře Velikého pro tento klášter.

Zatímco Curych představuje kulturu městskou, důležitými centry středověkého písemnictví, a to nikoli jen v regionálním smyslu, byly kláštery St. Gallen a Reichenau. **Opatství St. Gallen (Sv. Havel)** vzniklo r. 612 v souvislosti s irskou misí Kolumbána, Havla a jejich druhů v oblasti Bodamského jezera po jejich vyhnání z kláštera v Luxeuil; za opata **Otmara** v 8. století přijalo Benediktovu řeholi, jejíž nejstarší opisy jsou uloženy v místní klášterní knihovně. K postavě zakladatele, svatého Havla, se vztahuje hned několik textů. Pravděpodobně kolem r. 680 vznikl nejstarší životopis, tzv. *Vita Vetustissima*, která je dochována v jediném rukopise. Její jazyk se blíží biblické latině. V době kulturního rozmachu karolinské renesance však tento původní životopis přestal vyhovoval novým klasicizujícím trendům, a proto bylo nutné pořídit životopis nový. Tohoto úkolu se ujal mnich **Wetti** z ostrova Reichenau. Na rozdíl od verze Vetustissmy klade důraz především na Havlovy osobnostní kvality. Wettiho dílo je po stylistické stránce vybroušenější, hojně užívá paralelismů a rýmů. Definitivně se prosadil až třetí životopis sv. Havla, *Vita S. Galli* mnicha **Walafrida Strabona** rovněž z Reichenau. Vyšel z Wettiho verze a stylisticky ji přepracoval, doplnil ji o zázraky, různé druhy uzdravení a zprávy o poutích k hrobu sv. Havla a rovněž také text nově rozčlenil. Walafrid proslul i svou znalostí botaniky, o čemž svědčí jeho básnický spis ***De cultura hortorum*** psaný klasickými metry. Rekonstrukce Walafridovy bylinkové zahrádky s rostlinami uvedenými ve spisu se nachází na ostrově Reichenau poblíž kostela P. Marie (Mittelzell).

Obrázek 2Sv. Havel bývá tradičně zobrazován s medvědem, který mu pomáhal s nošením dříví.

Ostrov **Reichenau** (Augia felix, šťastný ostrov) na rozdíl od St. Gallen ústředního světce

Obrázek 3 Mittellzell, ostrov Reichenau, sloužil jako ústřední klášter na ostrově pro četné mnišské komunity.

neměl. Komunity na ostrově založil r. 724 irský mnich **Pirmin**, který byl však nucen záhy ostrov opustit. Z tohoto důvodu nebylo možné rozvinout obdobný kult ústředního světce jako v St. Gallen nad hrobem zakladatele, a tak se na ostrov postupně dostávaly relikvie (ostatky i posvátné předměty), které měly tuto absenci nahradit. Mezi významné relikvie světců počítáme ostatky sv. Jiří (Oberzell), sv. Marka (Mittelzell) a sv. Petra a Pavla (Niederzell), dále pak posvátné předměty – nádoba na vodu z Káně Galilejské a ampule se svatou krví Páně, která byla umístěna ve výklenku presbytáře kostela P. Marie (Mittelzell). Ústředním motivem těchto textů je líčení dobrodružné cesty ostatků a posvátných předmětů na ostrov Reichenau, který je takto spojen se zbytkem křesťanského světa a jeho nejvýznamnějšími osobnostmi (např. Karlem Velikým) a (mnohdy i exotickými) místy. Texty týkající se translace relikvií na ostrov vznikaly v 10. století, kdy se za sílícího vlivu Ottonů rozvíjely vztahy s Byzancí. Mezi nejvýznamnější legendy o těchto relikviích patří ***De pretioso sanguine domini nostri*** (O drahocenné krvi našeho Pána), ***Vita Symeonis Achivi*** (Život Řeka Simeona), líčící cestu nádoby z Káně na ostrov Reichenau, a konečně ***De miraculis et virtutibus Sancti Marci evangelistae*** (O zázracích a ctnostech sv. Marka evangelisty).

Marek Lis